

מאיה בהיר

פושקין והבלט הישראלי

כל התמונות הן מתוך: "אונייגין" בביצוע הבלט הישראלי, כוריאוגרפיה: ג'ון קרנקו
All pictures are from The Israel Ballet, "Onegin" by John Cranko

מי שהגיע ביולי האחרון לאחד משלושת המופעים של "אונייגין" [Onegin] בביצוע הבלט הישראלי, שהתקיימו במשכן לאמנויות הבמה בתל-אביב, עלול היה לחשוב שהבלט הישראלי קצת השתגע. הפקה גרנדיוזית, רבת משתתפים, עם תפאורה ענקית וססגונית, היישר מבית האופרה של ברלין, בגדים שנתפרו בידי מעצב צמרת איטלקי ובנוסף לכל - תזמורת חיה בהרכב מלא, "סימפוני" רעננה, שליוותה את הבלט בצלילי יצירות שונות של צ'ייקובסקי. בארץ שבה הבלט הקלאסי הוא לא בדיוק סוג האמנות הניצב בראש פירמידת הרייטינג, צעד כזה בהחלט נראה חריג, מפתיע ואף נועז.

כשמבררים קצת יותר לעומק - מסתבר שבאמת מדובר כאן בהעזה גדולה, בהימור, אבל גם בהגשמת חלום. ברטה ימפולסקי והלל מרקמן, הזוג המיתולוגי (והנשוי) של

הבלט הקלאסי הישראלי, כיום בני למעלה מ-60, שהיו בעברם רקדנים קלאסיים בלהקות בחו"ל, ייסדו את להקת הבלט הישראלי לפני 35 שנה. מאז, במשך כל השנים, הם נלחמו מלחמה מתישה על תקציבים ועל קהל הצופים, וכעסו, לא רק על הממסד התרבותי, אלא גם על התקשורת, שלא פרגנה להם, לדעתם, מספיק. אבל בסופו של דבר, לאורך זמן, הצליחו ימפולסקי ומרקמן במשימה הרצינית והציונית שלקחו על עצמם. הבלט הישראלי באמת רוקד, מופיע, ומייצג את ישראל בתיאטראות בחו"ל, בהצלחה ובגאווה גדולה, במשך שלושה וחצי עשורים.

ובכל זאת, חלמו השניים לעשות פעם אחת משהו גדול באמת עם להקת הבלט שלהם. הפור נפל על "אונייגין", יצירתו המרהיבה של ג'ון קרנקו [John Cranko] היהודי, שבכורתה היתה ב-1965 בבלט שטוטגרט. למעשה היתה זו ההפקה שהעלתה את הבלט הגרמני הזה על מפתן של להקות הבלט הטובות בעולם. לאחר מכן, ב-1969, הועלתה "אונייגין" במטרופוליטן אופרה בניו-יורק, ומשם המשיכה, כרוח סערה, להיות מועלית בכל העולם. רק לישראל עדיין לא הגיעה, מסיבות מובנות.

מנהלי הבלט הישראלי ראו את "אונייגין" במספר הפקות. "בפעם הראשונה ראינו אותה בשטוטגרט עם מרסייה היידה [Marcia Haydee] לפני שנים רבות", נזכר מרקמן.

אבל ההחלטה הסופית לנסות להביא ארצה את ההפקה נפלה רק לפני כחמש שנים, כשראו את "אונייגין" בברלין ואחר-כך באוסלו. ימפולסקי: "במסגרת חופשה, ראינו את ההפקה פעם ועוד פעם, ואמרנו - איזה יופי. האולמות היו מפוצצים, הקהל מחא כפיים בהתלהבות גדולה, ואפילו קם על רגליו בסוף המופעים - תופעה לא ממש שכיחה בקרב האירופאים. אהבתי מאוד את התיאטרון הטוטאלי שיצר קרנקו, ואת האופן שבו העמיד את הסיפור הרוסי, הרומנטי-טרגי הזה, בצורה כל כך דרמטית ואמיתית".

מרקמן: "חשבנו ש'אונייגין' מבטא הצלחה גדולה לבלט הקלאסי. אם בימינו הפקה מצליחה לרגש בצורה כזאת, זו הוכחה ליכולתה של אמנות הבלט הקלאסי, ומכיוון שאנחנו מייצגים אותה בישראל, ברור היה שצריך להביא את 'אונייגין' לכאן".

אבל בכל זאת, מדובר בהפקה גרנדיוזית של ממש, וגם יקרה מאוד. זה לא הפחיד אתכם?

"כשאתה רואה מולך הפקה נפלאה כזאת, כסף זה לא הדבר הראשון שאתה חושב עליו", מעיד מרקמן בעיניים מצועפות. בעיני מרקמן וימפולסקי, הבאתה לארץ של "אונייגין" מהווה המשך ישיר להפקות של בלנשין הנודע, שמועלות במסגרת הבלט הישראלי זה כשני עשורים, "מאז שבלנשין ראה את הלהקה בשנת 81' ואמר שזו הלהקה הזרה שרוקדת את היצירה שלו, 'סרנדה', הכי טוב", אומרת ימפולסקי.

נפלה ההחלטה. איך ממשיכים הלאה בפרויקט השאפתני הזה?

מרקמן: "אחרי

מותו הטרגי של

גיון קרנקו ב-

1973 במהלך

טיסה של בלט

שטוטגרט

מניו-יורק

לגרמניה, ירש

את זכויות

ההפקה דיטר

גרייפה [Dieter

Graefe], שהיה

מקורב מאוד

לקרנקו. כל

להקה שרוצה

לרקוד את

היצירה, מופנית

אליו ואם הוא

מאשר, הלהקה

מקבלת את

הזכויות לכך

תמורת סכום

יפועי של 150

אלף דולר. אחרי

שפנינו לגרייפה,

שבאותם ימים

התגורר בקנדה

(מאז, חזר גרייפה לגרמניה - מ.ב.), הוא הגיע

ליומיים לראות את הבלט הישראלי, ועל

המקום אישר לנו לרקוד את היצירה. הוא

אפילו יעץ לנו מניסיונו, שלא להביא רקדנים

אורחים לרקוד את תפקידי הסולו, אלא

להשתמש ברקדנים שלנו, מפני שהבאת

סולנים מבחוץ עלולה לגרום לבעיות חברתיות

בתוך הלהקה. שמחנו לקבל את עצתו, ואכן

את התפקידים הראשיים אצלנו רוקדים רקדני הבלט הישראלי."

ומה עם ה-150 אלף דולר?

"הוא אמר שיתפק בהרבה פחות מזה, בגלל היחס המיוחד שהיה לקרנקו היהודי לישראל. נשלם כנראה רק שליש מהסכום."

אבל רכישת הזכויות היא רק טיפה בים

ההוצאות המכונות למי שמחליט להעלות את

"אונייגין". קרנקו עיגן את מותן האישורים

בהוראות קפדניות ללהקות בדבר עיצוב

התפאורה, שחייבת להיות זהה בכל מקום, וכך

גם בכל הנוגע לתלבושות ולמוסיקה שחייבת

להיות מבוצעת על ידי תזמורת חיה. קרנקו,

למשל, דרש שהשמלות של הרקדניות ייתפרו

ממשי מיוחד מיובא מסין, כל המגפיים יהיו

איטלקיים מסוג מיוחד, כל רצועות הכתפיות

ייראו באופן אחיד וכד'. התפאורנית לא שחררה

את הרקדניות עד שהתלתלים של כולן היו

מגולגלים בדיוק לפי ההנחיות; אפילו הפמוטים

והנרות היו צריכים להיות אחידים ולעמוד בדיוק

במקום שיועד להם במקור על הבמה. וזאת רק

רשימה חלקית. בקיצור, שאיפה אמיתית

לשלמות וגם לא מעט הוצאות וכאב ראש.

"כשהבנו בפני אלו הוצאות אנחנו עומדים, די

נבהלנו", מודה מרקמן. ימפולסקי: "בהתחלה

חשבנו להרים לבד את התפאורה, אבל התברר

שזה יעלה כ-300 אלף דולר, ויחד עם התלבושות

נגיע לחצי מיליון דולר, מה שלחלוטין לא היה

ביכולתנו". בסופו של דבר נמצאה הישועה

בברלין, שם הסכימו להשאל לבלט הישראלי

את תפאורת "אונייגין" למשך שנתיים.

וכך היה. באפריל 2001 הגיעו ארצה באונייה

ארבע מכולות ענק מלאות בתפאורה ותלבושות,

אותן יצר המעצב האיטלקי פיירלואיג'י

סאמריטני [Pier Luigi Samaritani] עבור

ההפקה של "לה סקאלה", באישורו האישי של

קרנקו. מלבד התפאורה נשאו המכולות 80

מערכות לבוש, 40 מסכי תאורה ו-200 ק"ג של

אבזורים. לפני כל מופע, נדרשים יומיים להעמיד

את התפאורה על הבמה ובין לבין, שוכנת

התפאורה אחר כבוד במחסנים בתל-אביב,

שנשכרו במיוחד למענה.

כדי להעלות את היצירה על פי כל הכללים,

הגיעו ארצה גם האנשים המורשים לעשות

זאת: רוברטה גווידי די באניו [Roberta

Guidi Di Bagno], האחראית להעמדת

התפאורה הזאת ברחבי העולם; סטין ביארקה

[Steen Bjarke], מתכנן התאורה הראשי של

הבלט המלכותי הדני; ג'ורג'ט סינגריטיס

[Georgette Tsingirides], מנהלת ההפקה

של בלט שטוטגרט, שהיתה קרובה מאוד

לקרנקו, ליוותה את ההפקה המקורית, ואחרי

מותו הפכה להיות האחראית להעלאת

הכוריאוגרפיה שלו ברחבי העולם. "אשה בת

כ-70, אבל עם מרץ וכושר עבודה שיכול

להתיש גם בני 15", מתפעלת ימפולסקי.

למרות ניסיונה הרב של סינגריטיס בעבודה על

"אונייגין", הצליחו הישראלים להפתיע אותה

כהוגן. בגלל אילוצים טכניים שונים הם

ביקשו ממנה לסיים את העבודה על היצירה

בתוך עשרה ימים, כדי שיוכלו לערוך חזרה

כללית. "היא כמעט נפלה מהכיסא כששמעה

מה אנחנו רוצים ממנה", משחזרת ימפולסקי,

"אבל לזכותה ייאמר, שנענתה לאתגר

בהתלהבות בלתי רגילה. היא עבדה קשה

מאוד עם הרקדנים, כששאר אנשי הצוות

מחו"ל מצטרפים אליה.

"הם עבדו בסטנדרטים שאנחנו לא מכירים

כאן. בלי חשבון שעות, בלי בקשות מיותרות,

לפעמים סיימו את העבודה הרבה אחרי חצות.

רצינו לקחת אותם לירושלים, שיראו משהו

מחוץ למלון ולאולם החזרות, אבל הם סירבו.

הדבר היחיד שהם ביקשו זה שנאפשר להם

ללכת ברגל מהמלון עד המשכן, במקום לנסוע

במונית, כדי שבכל זאת יוכלו לראות קצת את

תל-אביב. בסופו של דבר, ההפקה היתה

מוכנה אחרי שמונה ימים בלבד. אחרי עשרה

ימים, כשג'ורג'ט סינגריטיס ראתה יחד עם

כולם את החזרה הכללית, באולם הגדול של

המשכן, היא התרגשה עד דמעות, כמו כולנו."

לבלט הישראלי היו עוד כמה הפתעות טובות.

אחת מהן היא הרקדנית הגרוזינית נטליה

טוריאשווילי [Natalia Toriashvili], שהגיעה

ארצה עם בעלה, הרקדן יורי אנדרייב

[Yuri Andreev], ושניהם רוקדים בהפקה.

טוריאשווילי מבצעת את התפקיד הראשי -

של טטיאנה. "זאת פשוט טטיאנה מלידה",

מתפעלת ימפולסקי. הסולנים הנוספים הם

סשה אטקין [Outkine] כאונייגין, אילדר

מוקמטשיין [Mukhametchin] בתפקיד

לנסקי ויעל וכסלר כאולגה. לביצוע ההפקה

הזאת דרושים 50 רקדנים, ומכיוון שהקאסט

הרגיל של הבלט הישראלי כולל 35 רקדנים

בלבד, הרי שנדרשו 15 רקדנים נוספים,

יעל וכסלר ופמלה בנק
Yael Wexler and Pamela Bank

קצת על "אונייגין"

אלכסנדר פושקין, המשורר הלאומי הרוסי, שנולד לפני למעלה מ-200 שנה, כתב את אחד מסיפורי האהבה הקלאסיים של כל הזמנים: "ייבגני אונייגין". הפואמה הרוסית הציתה את דמיונם של יוצרים רבים בעולם, לאורך השנים. צ'ייקובסקי הפך את הפואמה לאופרה כבר במאה ה-19 ואילו ג'ון קרנקו תרם את הבלט.

מדובר בהפקה עשירה, ססגונית ומרהיבה ביותר; מי שזכה לצפות בה, באחד מתיאטרוני המחול, שבהם הועלתה עד היום, לא במהרה ישכח אותה. גדולתה של היצירה הזאת היא בקלילותה, בקומוניקטיביות שלה ובהנאה הצרופה שהיא מעניקה לצופה. הרקדנים מצליחים להעביר, באמצעות תנועות גופם בלבד, את כל הטרגיות של סיפור האהבה הזה, שרקם פושקין, בעל הנפש הרומנטית.

גיבורי הסיפור הם טטיאנה [Tatiana], נערת כפר רומנטית וחובבת ספרים, שמתאהבת בזר שמגיע לכפרה - ייבגני אונייגין. הוא מצדו, רואה בה נערת כפר מגשמת ומחזר דווקא אחרי אולגה אחותה, המאורסת ללנסקי [Lanski]. למרות שעבר אונייגין החיזור הוא רק אמצעי להפיג את השיעמו, לנסקי לוקח ללב, ומזמין אותו לדו-קרב, המסתיים בניצחונו של אונייגין ובמותו של לנסקי. אחרי מספר שנים, כשאונייגין פוגש שוב בטטיאנה, עכשיו אשתו של הנסיך גרמין [Gremin], הוא מבין שהוא בעצם אוהב אותה, אבל זה כבר מאוחר מדי.

ביניהם רקדנים מבוגרים, כמו למשל, פמלה אוסרמן, רקדנית לשעבר בבלט הישראלי, שכיום היא בת למעלה מ-50, והיא רוקדת את אמן של טטיאנה ואולגה. בקיצור, עניין בהחלט לא פשוט, משום בחינה שהיא.

ואיך תעמדו בכל ההוצאות הנוספות?

"אנחנו מקווים שיגיע סיוע שהובטח לנו ממדור המחול במשרד התרבות, סיוע ממפעל הפיס וגם שאנשים יקנו כרטיסים להופעות הבאות של יאונייגין, שיעלו במשכן לאמנויות, בינואר, מאי, אוגוסט וספטמבר, ב-2002 (כשלפני כל סדרת הופעות יעברו הרקדנים חזרות רענון)", אומרים ימפולסקי ומרקמן. "ההפקה בכללותה עלתה לנו כמיליון וחצי שקלים ואנחנו באמת כורעים תחת הנטל. יהיה מאוד קשה אם אף אחד לא יבוא בסופו של דבר לעזרתנו".

